

Michał Myśliński

 <https://orcid.org/0000-0001-5977-2142>

 michal.myslinski@ispan.pl

Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk

Centrala Przemysłu Artystycznego w Krakowie (1946–1949) i jej rola w kreowaniu polskiego wzornictwa

Żeby ładne zastąpiło brzydkie oto zadanie CPA

(„Wieczór Warszawy” 4.03.1947, s. 3)

Badania nad polskim wzornictwem po 1945 roku niemal naturalnie skupiają się na zagadnieniach związanych przede wszystkim z działalnością Centrali Przemysłu Ludowego i Artystycznego [dalej: CPLiA], zwanej popularnie Cepelią. Wynika to z faktu, że niemal od początku swego istnienia, tj. od roku 1949, skupiała ona na terenie całej Polski blisko 300 różnych spółdzielni, wytwórni oraz zakładów własnych, propagując wzornictwo oparte na polskiej sztuce ludowej i kulturze materialnej. Założenie CPLiA poprzedzone było – także w okresie przedwojennym – istnieniem i funkcjonowaniem kilku towarzystw i organizacji, mających na celu propagowanie rozwoju tego rodzaju wzornictwa i inspiracji artystycznych¹. Jedną

1 P. Korduba, *Ludowość na sprzedaż. Towarzystwo Popierania Przemysłu Ludowego, Cepelia, Instytut Wzornictwa Przemysłowego*, Warszawa 2013.

z nich była Centrala Przemysłu Artystycznego [dalej: CPA], działająca w latach 1946–1949. Ten krótki okres istnienia sprawił, że po jej likwidacji wzmiankowano ją jedynie w spisach i skorowidzach dotyczących powojennego ruchu gospodarczego, omówieniach wybranych gałęzi sztuki lub dotyczących rozwoju polskich instytucji moderujących tego rodzaju wytwórczość². Również z tego powodu nie podjęto nad CPA bardziej szczegółowych badań. Wspominał o niej krótko, właśnie jako poprzednicze CPLiA, Piotr Korduba, stwierdzając, że prowadziła wyłącznie działania gospodarcze – głównie prace nakładcze oraz zbyt wyrobów z tzw. skupu³.

Niewprowadzenie dotychczas do obiegu naukowego istotnych informacji o działaniu CPA to oczywista luka w badaniach nad powojenną produkcją artystyczną, kształtującą polskie wzornictwo, w tym również to inspirowane rodzimą sztuką ludową. Niniejszy artykuł, choć nie wyczerpuje wszystkich zagadnień związanych z działalnością CPA, jest próbą przywrócenia – a przynajmniej wskazania – należytej jej pozycji i wprowadza do sfery badawczej podstawowe informacje o Centrali.

Centrala Przemysłu Artystycznego z siedzibą w Krakowie została powołana do istnienia 1 października 1946 roku – a zatem zaledwie rok po zakończeniu II wojny światowej – przez Ministerstwo Przemysłu, działające w tym zakresie w porozumieniu z ministerstwami Kultury i Sztuki oraz Żeglugi i Handlu Zagranicznego⁴. Ponad rok później, 21 kwietnia 1948 roku, ministerstwa Przemysłu i Handlu oraz Kultury i Sztuki w porozumieniu z Ministerstwem Skarbu oraz Prezesem Centralnego Urzędu Planowania przekształciły CPA w przedsiębiorstwo państwowe⁵, które w tej formie

2 Por. *Rocznik polityczny i gospodarczy. 1948*, Warszawa 1948, s. 152; A. Wojciechowski, *Polska wytwórczość artystyczna*, „Przegląd Artystyczny” 1952, nr 2, s. 70; K. Bułhakowa, J. Grabowski, M. Markiewicz, E. Plutyńska, A. Śledziewska, *Tkanina polska*, Warszawa 1959, s. 80; M. Stażewska, *Polska ceramika artystyczna pierwszej połowy XX wieku*, Wrocław 1952, s. 53; R. Ślęczka, *Szkolnictwo zawodowe Krakowa w latach 1945–1961*, Kraków 2003, s. 151; J. Orynżyna, *O sztukę ludową. Pamiątnik pracy*, Warszawa 1965, s. 108.

3 Zob. P. Korduba, *Ludowość na sprzedaż*, s. 135.

4 Zarządzenie Ministra Przemysłu z dnia 1 października 1946 r. znak I/3/6250/46/JO. Katalogi wystaw przemysłowych podają zazwyczaj dwa krakowskie adresy Centrali: Rynek Główny 7 oraz ul. Długa 1 (budynek Izby Przemysłowo-Handlowej).

5 Nazwa oficjalna brzmiała wówczas „CENTRALA PRZEMYSŁU ARTYSTYCZNEGO – przedsiębiorstwo państwowe wydodrębnione”. Zob. Zarządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 21 kwietnia 1948 r. wydane w porozumieniu z Ministrem

prawnej przeszło 4 kwietnia 1949 roku pod zarząd Ministerstwa Przemysłu Lekkiego⁶. Wkrótce jednak, zaledwie po trzech latach od zorganizowania CPA, nadszedł kres jej działalności – została ona wchłonięta wraz z majątkiem i podległymi jej zakładami, wytwórniami i placówkami handlowymi przez powołaną do działania 21 czerwca 1949 roku Centralę Przemysłu Ludowego i Artystycznego, na czele której stanęła Zofia Szydłowska⁷.

Pomimo dość krótkiego czasu funkcjonowania CPA obfitował on jednak w prężne działania, poczynając od rzeczywistego pobudzenia wytwórczości wyrobów rękodzielniczych i przemysłowych, które mogły nosić cechy dzieł artystycznych, poprzez ich wystawiennictwo i sprzedaż (zarówno detaliczną, jak i hurtową), po kreowanie i podtrzymywanie dobrego wzornictwa, nie tylko ludowego. Bardzo wyraźnie sformułowano taki cel CPA w zarządzeniu z 21 kwietnia 1948 roku, wskazując, że jej zadaniem jest „prowadzenie własnych przedsiębiorstw fabrycznych produkcji artystycznej, nakładztwo wśród drobnych wytwórców wiejskich i miejskich, jako też zaopatrywanie w razie potrzeby ośrodków przemysłu artystycznego w surowce i artykuły techniczne, oraz zbyt produkcji artystycznej w kraju i zagranicą”⁸. Tę formę działalności CPA potwier-

Skarbu i Prezesem Centralnego Urzędu Planowania o utworzeniu przedsiębiorstwa państwowego pod nazwą „Centrala Przemysłu Artystycznego”, M.P. 1948 nr 52, nr 296. Dokument wszedł w życie 3 czerwca 1948 roku.

- 6 Uchwała Rady Ministrów z dnia 4 kwietnia 1946 r. w sprawie ustalenia spisu przedsiębiorstw podlegających Ministrowi Przemysłu Lekkiego, M.P. 1949 nr A – 24, poz. 376.
- 7 Por. P. Korduba, *Ludowość na sprzedaż*, s. 136–137. 31 grudnia 1950 roku, wraz z przejęciem CPA, straciło moc zarządzenie obowiązujące od 3 czerwca 1948 (zob. przyp. nr 5). Materiały źródłowe do dziejów i działalności CPA przechowywane są w warszawskim Archiwum Akt Nowych [dalej: AAN], z tych zaś najistotniejsze to dokumentacja dotycząca organizacji CPA i jej produkcji, liczne notatki i instrukcje, sprawozdania itp.: AAN 2/195/0/2.5/134 (Przemysł artystyczny – organizacja i działalność Centrali Przemysłu Artystycznego), AAN 2/195/0/8.6/1680 (Kontrola Centrali Przemysłu Artystycznego), AAN 2/354/0/20/31/6 (Inne Przemysły. Kontrola Centrali Przemysłu Artystycznego), AAN 2/356/0/2.2/103 (Kontrola Centrali Przemysłu Artystycznego w Krakowie), AAN 2/354/0/20/31/6 (Inne Przemysły. Kontrola działalności Centrali Przemysłu Artystycznego na Wystawie Ziem Odzyskanych), AAN 2/1629/0/1.1/1/268 (Likwidacja i przejęcie Centrali Przemysłu Artystycznego w Krakowie).
- 8 Zarządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 21 kwietnia 1948 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu i Prezesem Centralnego Urzędu Planowania

dza jej uczestnictwo w ważnych, międzynarodowych targach w Paryżu i Sztokholmie⁹, ale przede wszystkim na ogólnokrajowych wystawach przemysłowych w Gdańsku i we Wrocławiu. W katalogu Pierwszych Międzynarodowych Targów Gdańskich w 1947 roku informowano, że CPA z siedzibą w Krakowie

zasięgiem działania obejmuje całą Polskę. Skupia drobną wytwórczość następujących branż: dziewiarskiej, ceramicznej, skórzaney, metalowej, zabawkarskiej, włókienniczej, wikliniarskiej, zdobniczej, przetwórczej. CPA popiera produkcję i prowadzi handel wyrobami artystycznymi w kraju i za granicą. Posiada licencje eksportowe i importowe¹⁰.

Rok później zaprezentowała się na niezwykle prestiżowej dla Polski Wystawie Ziem Odzyskanych we Wrocławiu, zorganizowanej w dniach od 21 lipca do 31 października 1948 roku¹¹. Wystawa Ziem Odzyskanych stała się dla CPA świetną okazją do podkreślenia siły organizacyjnej Centrali, która oprócz głównego oddziału w Krakowie posiadała jeszcze trzy oddziały okręgowe (Warszawa, Gdynia, Wrocław), przynajmniej dwa sklepy własne (Warszawa, Gdynia) oraz co najmniej osiem fabryk i wytwórni właśnie na Ziemiach Odzyskanych¹². Na wspomnianej wystawie CPA miała własny pawilon (oznaczony numerem 40B), zaprojektowany przez

o utworzeniu przedsiębiorstwa państwowego pod nazwą „Centrala Przemysłu Artystycznego”, M.P. 1948 nr 52, nr 296, par. 3.

9 Por. *Dobry prognostyk dla sztuki ludowej*, „Międzynarodowe Targi Gdańskie. Biuletyn informacyjny wydziału prasowego” 28.06.1947, nr 3, s. 5. Na targach w Paryżu CPA podpisała jakoby kontrakty o wartości 150 tysięcy dolarów.

10 *Katalog Oficjalny Pierwszych Międzynarodowych Targów Gdańskich, Gdańsk 2. VIII – 10. VIII 1947*, Inowrocław 1947, s. 144, 163, 175, V–10.

11 Zob. *Katalog Oficjalny Wystawy Ziem Odzyskanych*, Wrocław 1948, s. 83, 111, 117, 119, 152.

12 Zob. *Katalog Oficjalny Wystawy Ziem Odzyskanych*, s. 111 podaje, że były to oddziały okręgowe w Gdyni (ul. 10 lutego 15), Warszawie (ul. Lwowska 15), Wrocławiu (ul. Świerczewskiego 15); sklepy własne w Warszawie (Al. Stalina 34 – ob. Al. Ujazdowskie), Gdyni (ul. 10 lutego 15); fabryki – galanterii drewnianej i produkcji zabawek (Kudowa Zdrój, Ptaszyn k. Cieplic, Bystrzyca Kłodzka, Kowary k. Jeleniej Góry), galanterii skórzaney (Sobótka k. Wrocławia, Strzegom), galanterii papierowej (Legnica, Chojnów k. Złotoryi).

„inż. arch. J. R. Trockiego”¹³. Nadano mu formę parterowego budynku nakrytego dachem pulpitowym; trójosiowa fasada zamknięta była wysuniętym gzymsem – nad osią środkową przełamany, wydatniej wysuniętym i lekko wywiniętym ku górze; osie fasady wyznaczały obszerne witryny oraz środkowe dwudzielne wejście, ujęte dwoma skośnie ustawionymi filarami, przechodzącymi ponad gzymsem w maszty flagowe (ryc. 1). Pomiędzy osiami widniały cztery płaskorzeźbione lub odlane w gipsie personifikacje rzemiosł, ukazane jako młode, półnagie dziewczyny z atrybutami i herbami miast – Ceramika z dzbanem i herbem Krakowa, Tekstyl (sic!) z płatem tkaniny i herbem Wałbrzycha, Galanteria z kozłem i herbem Poznania (czwarta personifikacja pozostaje nierozpoznana, bo nie zachował się ani jej opis, ani fotografia) (ryc. 2). Ściany boczne – a przynajmniej jedna z nich – przeprute były pojedynczymi, dużymi witrynami, takimi jak w fasadzie¹⁴. Imponująco przedstawiała się wówczas różnorodność wystawionych przez CPA wyrobów, bo warto podkreślić, że już w pierwszym roku swej działalności oferowała ona kontrahentom i indywidualnym kupującym niemal dwa tysiące różnych wzorów¹⁵. Na wystawie dominowały oczywiście przedmioty szeroko nawiązujące do kultury ludowej, o czym świadczą m.in. zdjęcia asortymentu oferowanego w 1949 roku w sklepie firmowym CPA w Warszawie – były to głównie szmaciane lalki w strojach ludowych (Podhale, Kurpie i in.), ceramiczne wazony, misy i talerze,

13 Zob. ilustracja – Pawilon Centrali Przemysłu Artystycznego, proj. inż. arch. J. R. Trockiego, „Przegląd Budowlany. Miesięcznik poświęcony sprawom budownictwa” 20 (1948) z. 6, dodatek: *Wystawa Ziem Odzyskanych we Wrocławiu lipiec–sierpień–wrzesień 1948 r.*, s. 15. Najprawdopodobniej chodzi tu o arch. Romana Trockiego, w latach 50. XX wieku wykładowcę perspektywy wykreślnej i odręcznej, prowadzącego w roku akademickim 1950–1951 zajęcia z zakresu architektury wystawiennej w ramach Katedry Architektury Wnętrz na Wydziale Architektury Wnętrz ówczesnej Państwowej Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych we Wrocławiu.

14 Pawilon służył celom wystawowym jeszcze w 1954 roku podczas Krajowej Wystawy Wynalazczości i Postępu Technicznego (prezentowano w nim *Transport Drogowy i Lotniczy*), później zaś wraz z okolicznym terenem i po przebudowie został włączony w obręb wrocławskiego zoo, gdzie pełnił rolę zagrody dla egzotycznego bydła watussi oraz kóz syryjskich; ostatecznie zburzono go po 2009 roku.

15 W nocy prasowej zatytułowanej *Modne hasło: upowszechnić kulturę Ale czyją?* autor podpisany jako „(ob)” utyskiwał, że większość wyrobów oferowanych przez CPA przeznaczona jest na eksport; zob. „Wieczór Warszawy” 19.10.1946, nr 31, s. 3.

1. Pawilon Centrali Przemysłu Artystycznego na Wystawie Ziem Odzyskanych we Wrocławiu, 1948. Fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 3/39/O/-/2473, skan nr 2.

2. Personifikacje Rzemiosł na fasadzie pawilonu Centrali Przemysłu Artystycznego na Wystawie Ziem Odzyskanych we Wrocławiu, 1948. Fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 3/39/O/-/2472, skan 36; 3/39//O/2491-1, skany nr 19 i 20.

drewniane zabawki, skrzyneczki i pudełka, świeczniki i misy, ponadto ozdobne buty, sznury koralu z bursztynu oraz tkane narzuty i pledy (ryc. 3–6).

W CPA stanowisko dyrektora zajmował Jan Mikołajski, funkcję dyrektora technicznego przez pewien czas pełniła Zofia Szydłowska (1917–2001) – pomysłodawczyni założenia Centrali Przemysłu Ludowego i Artystycznego (CPLiA)¹⁶, a po niej Stanisław Kurman (1900–1981), który odpowiadał za organizację działu zabawkarstwa i później tę dziedzinę rozwijał w CPLiA¹⁷, zaś w komisji ocen artystycznych zasiadała np. Józefa Amelia Wnuk (1911–2000), projektantka tkanin artystycznych. Z Centralą współpracowali przede wszystkim bardzo liczni rzemieślnicy, właściciele warsztatów i twórcy nieprofesjonalni, czego dowodzi wspomniana liczba i różnorodność oferowanych wzorów, ale swoje wyroby sprzedawali do CPA także artyści plastycy. Należy tu wspomnieć choćby Andrzeja Gałka (1916–1993) – jednego z założycieli Zakopiańskich Warsztatów Wzorcowych i równocześnie znanego twórcę malowideł na szkło; małżeństwo Jadwigi i Jerzego Zaremskich (1914–1997; 1919–1986) oraz Henryka Grunwalda (1904–1958) – twórców biżuterii powojennej, którzy wyznaczali kierunki rozwoju wzornictwa w tej dziedzinie, a także Romana Modzelewskiego (1912–1997) – znanego projektanta mebli, który w latach 40. XX wieku tworzył również biżuterię z mosiądzu i miedzi. Współpraca z nimi miała charakter kontraktowy – CPA kupowało gotowe wyroby, by oferować je następnie pod swoją marką w sprzedaży hurtowej i detalicznej (ryc. 7–8). Potwierdza to m.in. znakowanie niektórych dzieł srebrnej lub mosiężnej biżuterii nie tylko inicjałami i tzw. imiennikami autorów, lecz także akronimem CPA (niekiedy z kropkami). Znakowanie to pozwala jednocześnie datować dzieła na lata 1946–1949, czyli okres działalności CPA.

Szeroki asortyment CPA, który obok dzieł artystycznych (biżuteria), obejmował elementy wyposażenia wnętrz (ceramiczne i drewniane misy, dzbany, wazon, tkane narzuty itp.), a nawet przedmioty użytkowe (zabawki, buty, galanteria skórzana itd.), zaskakuje tylko pozornie. W rzeczywistości to wymowny znak czasu, świadczący o potrzebach odradzającego się

16 Por. J. Radzewicz, *Zofia Szydłowska – królowa polskiej sztuki ludowej*, <https://rme.cbr.net.pl/index.php/archiwum-rme/554-rolniczy-magazyn-elektroniczyn-marzec-kwiecie-nr-66/rme-kobiety-polskiej-wsi> (25.06.2025).

17 Por. NN, *15 lipca 1900 roku urodził się Stanisław Kurman*, <https://tpzk.eu/15-lipca-1900-roku-urodzil-sie-stanislaw-kurman/> (25.06.2025).

3. Lalki-zabawki
w sklepie Cen-
trali Przemysłu
Artystycznego
w Warszawie,
1949. Fot. Naro-
dowe Archiwum
Cyfrowe, sygn.
3/39/0/-/3567-2,
skan nr 20.

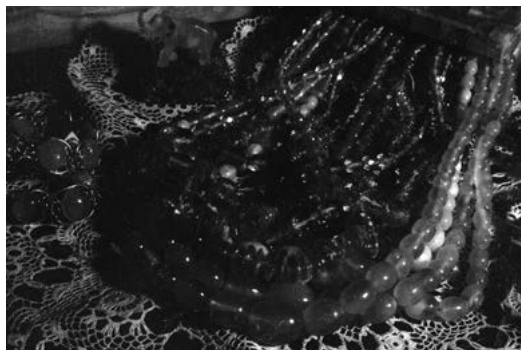

4. Ceramika
artystyczna
w sklepie Cen-
trali Przemysłu
Artystycznego
w Warszawie,
1949. Fot. Naro-
dowe Archiwum
Cyfrowe, sygn.
3/39/0/-/3567-2,
skan nr 11.

5. Galanteria
drewniana
w sklepie Cen-
trali Przemysłu
Artystycznego
w Warszawie,
1949. Fot. Naro-
dowe Archiwum
Cyfrowe, sygn.
3/39/0/-/3567-2,
skan nr 23.

6. Naszyjnik bursztynowy w sklepie Centrali Przemysłu Artystycznego w Warszawie, 1949. Fot. Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 3/39/0/-/3567-2, skan nr 31.

7. Bransoletka srebrna, wyk. Jadwiga i Jerzy Zaremscy, 1948 (?); własność i fot. Izabela Biedrzycka.

8. Oznaczenia firmowe Centrali Przemysłu Artystycznego na srebrnej bransoletce Jadwigi i Jerzego Zaremskich, 1948 (?); własność i fot. Izabela Biedrzycka.

9. Kartka
pocztowa *Laj-*
konik – druk:
spółdzielnia
Imago Artis
wg drzeworytu
Stefanii Dretler-
-Flin, Kraków
1950.

po wojnie kraju, w którym społeczeństwo chłonęło niemal wszystkie rodzaje oferowanych przedmiotów, a wytwórnice i warsztaty podejmowały produkcję każdego wyrobu, który mógł cieszyć się zbytem na rynku. Odwołując się do krakowskiego przykładu tego rodzaju „wielotorowej” produkcji, można wspomnieć o spółdzielni Imago Artis, powszechnie kojarzonej niemal wyłącznie z produkcją srebrnej biżuterii filigranowej¹⁸. Spółdzielnia, założona 24 stycznia 1947 roku przez historyków sztuki i artystów plastyków pod nazwą „Imago Artis Spółdzielnia Pracy Zespołu Historyków Sztuki z o.u. w Krakowie”¹⁹, w pierwszych latach swej działalności skupiała się na tzw. pamiątkarstwie, tj. produkcji przedmiotów będących pamiątkami z Krakowa oraz stanowiących elementy wystroju mieszkań. Były to przede wszystkim sygnowane znakiem firmowym oraz opatrzone datą roczną gipsowe, pomniejszone kopie głów postaci z Ołtarza Mariackiego Wita Stwosza, służące do zawieszania na ścianach – jedne z najstarszych, jeśli w ogóle nie najstarsze wyroby Imago Artis. Popularnością cieszyły się wydawane również przez Imago Artis w znacznych nakładach (10 i 20 tys. sztuk) kartki pocztowe z motywami architektury i legend Krakowa, których autorką była Stefania Dretler-Flin (1909–1994) (ryc. 9). Były to przede wszystkim reprodukcje jej dziesięciu drzeworytów zawartych w tece *Najpiękniejszy jest Kraków*, wydanej przez wydawnictwo „Przełom” w Krakowie w 1947 roku²⁰; inną pamiątką krakowską była przygotowana także przez Dretler-Flin teka dwunastu drzeworytów *Legendy Krakowa*, wydana właśnie przez Imago Artis w 1950 roku w dwustu egzemplarzach²¹. Tego rodzaju asortyment – odlewy gipsowe i drzeworyty, a także lalki, opakowania papierowe, zabawki z tworzyw sztucznych itp. – wyraźnie dominował w podaży, nie jest zatem wykluczone, że część wskazanej wyżej produkcji do 1949 roku dystrybuowana była właśnie przez krakowską CPA.

18 Por. M. Myśliński, *Rozbite zwierciadło. Biżuteria i galanteria Spółdzielni Przemysłu Artystycznego „Imago Artis”*, Warszawa 2015.

19 Do grupy założycieli i pierwszych pracowników spółdzielni należeli m.in. Sława Szyszko-Bohusz, Janina Rogalska-Gach, Senta Gądzikiewicz, Stanisław Chojnacki, Wilhelm Gall, Ellen Gerhardt, Elżbieta Mathias, Irena Bobrowska, Helena Blum, Jan Krzyczkowski. Okoliczności powołania spółdzielni omawia: M. Myśliński, *Rozbite zwierciadło*, s. 24–43.

20 Druk wykonano w krakowskiej Drukarni W. L. Anczyca.

21 W tym samym roku Stefania Dretler-Flin wydała pod tym samym tytułem, lecz w nieokreślonej drukarni, tekę zawierającą 14 drzeworytów.

Warto dodać, że w spółdzielni istniał również dział metaloplastyczny, ale podjęta wówczas produkcja biżuterii była niewielka i trafiała głównie na rynek miejscowy, ze względu na wyraźne nawiązania do lokalnej tradycji małopolskiej i krakowskiej. Zdecydowany zwrot Imago Artis w stronę realizacji biżuterii srebrnej lub z metali nieszlachetnych nastąpił dopiero w 1950 roku, kiedy to spółdzielnia działała już na potrzeby CPLiA, choć należy podkreślić, że pełniący funkcję kierownika artystycznego Stanisław Chojnacki (1910–1975) już od 1943 roku samodzielnie wykonywał oprawne w srebro kamee o historyzujących formach, nawiązujące do dzieł antycznych, renesansowych, barokowych i eklektycznych.

***

Przytoczone w niniejszym tekście fakty i hipotezy nie wyczerpują oczywiście szczegółowo zagadnień z zakresu działalności Centrali Przemysłu Artystycznego – przede wszystkim współpracy z rzemieślnikami, artystami, właścicielami wytwórni oraz organizatorami życia gospodarczego, jak i kreowania trendów plastycznych poprzez doradztwo artystyczne i opiniowanie zgłaszanych wzorów, wreszcie propagowanie ich na wystawach w Polsce i za granicą. Z pewnością jednak, pomimo krótkiego czasu działania, CPA jawi się nie tylko jako jedna z wielu powstających po wojnie agend gospodarczych, lecz także jako warty uwagi badaczy ośrodek kształtowania polskiego wzornictwa i bezpośredni poprzednik Cepelii.

Bibliografia

- Bułhakowa K., Grabowski J., Markiewicz M., Plutyńska E., Śledziewska A., *Tkanina polska*, Warszawa 1959.
- Dobry prognostyk dla sztuki ludowej*, „Międzynarodowe Targi Gdańskie. Biuletyn informacyjny wydziału prasowego” 28.06.1947, nr 3, s. 5.
- Katalog Oficjalny Pierwszych Międzynarodowych Targów Gdańskich*, Gdańsk 2. VIII – 10. VIII 1947, Inowrocław 1947.
- Katalog Oficjalny Wystawy Ziem Odzyskanych*, Wrocław 1948.
- Korduba P., *Ludowość na sprzedaż. Towarzystwo Popierania Przemysłu Ludowego, Cepelia, Instytut Wzornictwa Przemysłowego*, Warszawa 2013.
- Myśliński M., *Rozbite zwierciadło. Biżuteria i galanteria Spółdzielni Przemysłu Artystycznego „Imago Artis”*, Warszawa 2015.

- NN, 15 lipca 1900 roku urodził się Stanisław Kurman, <https://tpzk.eu/15-lipca-1900-roku-urodzil-sie-stanislaw-kurman> (25.06.2025).
- (ob), *Modne hasło: upowszechnić kulturę Ale czyją?*, „Wieczór Warszawy” 19.10.1946, nr 31, s. 3.
- (ob), *Żeby ładne zastąpiło brzydkie oto zadanie CPA*, „Wieczór Warszawy” 4.03.1947, nr 62, s. 3.
- Oryńczyna J., *O sztukę ludową. Pamiętnik pracy*, Warszawa 1965.
- Pawilon Centrali Przemysłu Artystycznego, proj. inż. arch. J. R. Trockiego [ilustracja], „Przegląd Budowlany. Miesięcznik poświęcony sprawom budownictwa” 20 (1948) z. 6, dodatek: *Wystawa Ziem Odzyskanych we Wrocławiu lipiec-sierpień-wrzesień 1948 r.*, s. 15.
- Radzewicz J., *Zofia Szydlowska – królowa polskiej sztuki ludowej*, <https://rme.cbr.net.pl/index.php/archiwum-rme/554-rolniczy-magazyn-elektroniczyn-marzec-kwiecie-nr-66/rme-kobiety-polskiej-wsi> (25.06.2025).
- Rocznik polityczny i gospodarczy. 1948*, Warszawa 1948.
- Stażewska M., *Polska ceramika artystyczna pierwszej połowy XX wieku*, Wrocław 1952.
- Ślęczka R., *Szkolnictwo zawodowe Krakowa w latach 1945–1961*, Kraków 2003.
- Uchwała Rady Ministrów z dnia 4 kwietnia 1946 r. w sprawie ustalenia spisu przedsiębiorstw podlegających Ministrowi Przemysłu Lekkiego, M.P., 1949 nr A – 24, poz. 376.
- Wojciechowski A., *Polska wytwórczość artystyczna w latach 1945–1951*, „Przegląd Artystyczny” 1952, nr 2, s. 65–72.
- Zarządzenie Ministrów Przemysłu i Handlu oraz Kultury i Sztuki z dnia 21 kwietnia 1948 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu i Prezesem Centralnego Urzędu Planowania o utworzeniu przedsiębiorstwa państwowego pod nazwą „Centrala Przemysłu Artystycznego”, M.P. 1948 nr 52, poz. 296.

Abstrakt

Michał Myśliński

*Centrala Przemysłu Artystycznego w Krakowie (1946–1949)
i jej rola w kreowaniu polskiego wzornictwa*

Centrala Przemysłu Artystycznego założona została w Krakowie w 1946 roku, a po trzech latach swej działalności uległa likwidacji – jej majątek (warsztaty, sklepy, biura, zawarte kontrakty itp.) został przejęty przez powołaną w 1949 roku Centralę Przemysłu Ludowego i Artystycznego. Pomimo tak krótkiego czasu działania wywarła ona bardzo istotny wpływ na kształtowanie polskiego wzornictwa w zakresie zabawek, mebli, tkanin, biżuterii, galanterii ze skóry, drewna, a także ceramiki, jak i ubioru. Współpracę z CPA prowadziło znaczne grono rzemieślników i właścicieli wytwórni, ale także artyści plastycy, którzy swoimi umiejętnościami i pomysłami nadawali wzornictwu kierunki dalszego rozwoju. Prace zamawiane przez CPA u rzemieślników i artystów plastyków wystawiono na targach przemysłowych w Polsce i zagranicą, a ich sprzedaż miała charakter zarówno hurtowy, jak i detaliczny.

Słowa kluczowe:

Centrala Przemysłu Artystycznego w Krakowie, wzornictwo, sztuka użytkowa, rzemiosło artystyczne po 1945, Kraków

Abstract

Michał Myśliński

*Centrala Przemysłu Artystycznego in Krakow (1946–1949)
and its role in shaping Polish design*

Centrala Przemysłu Artystycznego (The Artistic Industry Centre) was established in Krakow in 1946, and after three years of operation it was liquidated – its assets (workshops, shops, offices, contracts, etc.) were taken over by the Folk and Artistic Industry Centre established in 1949. Despite its short period of operation, which lasted only three years, it had a very significant influence on the Polish design in the field of toys, furniture, fabrics, jewellery, leather and wood haberdashery, as well as ceramics, and even clothing. A group of craftsmen and factory owners cooperated with the CPA, as well as artists, who with their skills and ideas gave design directions for further development. Works ordered by the CPA from craftsmen and artists were exhibited at industrial fairs in Poland and abroad, and their sale was both wholesale and retail.

Keywords:

Artistic Industry Centre in Krakow, design, applied arts, artistic crafts after 1945, Krakow